

УДК 334.735(476-15)(091) “1920/1939”

**СПЕЦЫФІКА РЭАЛІЗАЦЫІ ПОЛЬСКАГА КААПЕРАТЫЎНАГА ЗАКАНАДАЎСТВА
НА ТЭРЫТОРЫІ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ
(1920 – 1939 ГАДЫ)****А.Л. РАДЗЮК***(Інстытут гісторыі НАН Беларусі, Мінск)*

Даследуюцца асноўныя этапы фарміравання і развіцця нарматыўна-прававой базы дзейнасці кааператываў у міжваеннай Польшчы, асаблівасці рэалізацыі і распаўсюджвання польскага кааператыва на права на тэрыторыі Заходняй Беларусі (1920 – 1939 гг.). Аўтар прыходзіць да высновы, што нават ва ўмовах дзеяння дэмакратычнага кааператыва на права (да 1934 г.) беларускія кааператывы арганізацыі мелі на шляху сваёй дзейнасці дадатковыя цяжкія характары. Гэта адбывалася праз мясцовую адміністрацыю, якая ў сваю чаргу разглядала іх як палітычна непажаданыя арганізацыі і стварала разнастайныя перашкоды іх развіццю.

Міжваенная гісторыя Заходняй Беларусі па-ранейшаму выклікае трывалы навуковы інтарэс. Нягледзячы на дастаткова багатую гістарыяграфію, многія пытанні патрабуюць грунтоўнага перагляду ці ўвогуле знаходзяцца па-за ўвагай даследчыкаў. Так, на сучасным этапе ў беларускай гістарычнай навуцы няма спецыяльных даследаванняў, прысвечаных праблеме дзейнасці беларускіх кааператываў. Абсалютная большасць прац закранае яе ўскосна і фрагментарна. Між тым у галіне кааперацыі беларусы дасягнулі некаторых поспехаў, а самі кааператывы адыгрывалі важную ролю ў жыцці насельніцтва той мясцовасці, дзе яны функцыянавалі.

Любое даследаванне кааператыва руху не магчыма без аналізу прававых умоў яго існавання. У гэтым плане заходнебеларуская кааперацыя не з’яўляецца выключэннем. Першыя спробы даследавання польскага кааператыва на права заканадаўства (у рамках якога дзейнічалі і беларускія кааператывы) былі зроблены яшчэ ў 1920-я гады [1; 2]. Пачынаючы з 1960-х гадоў выходзіць цэлы шэраг прац польскіх гісторыкаў, у якіх разглядалася кааператыва на права міжваеннай Польшчы і асноўныя этапы яго фарміравання [3 – 5]. Украінскія навукоўцы таксама надавалі пэўную ўвагу аналізу польскіх кааператыва на права заканадаўства ў рамках вывучэння ўкраінскага кааператыва на права руху [6; 7]. Улічваючы тое, што беларускія і ўкраінскія кааператывы знаходзіліся ў падобных умовах існавання і часта сутыкаліся з аднолькавымі цяжкасцямі, звесткі ўкраінскіх гісторыкаў маюць значную карысць і для айчынай гістарыяграфіі. Вядомая польская даследчыца К. Гамулка разгледзела некаторыя асаблівасці палітыкі польскага ўрада ў сферы кааперацыі на этнічных беларускіх землях [8; 9]. Аднак на сённяшні дзень асобнага даследавання, прысвечанага рэалізацыі польскага кааператыва на права заканадаўства ў Заходняй Беларусі, не існуе.

Мэтай дадзенай работы з’яўляецца аналіз асноўных этапаў фарміравання і развіцця нарматыўна-прававой базы дзейнасці беларускіх кааператываў, а таксама паказ спецыфікі рэалізацыі польскага кааператыва на права на тэрыторыі Заходняй Беларусі.

Асноўная частка. Пасля Рыжскай мірнай дамовы Заходняя Беларусь апынулася ў складзе польскай дзяржавы. Станаўленне беларускай кааперацыі тут пачалося фактычна з нуля. Да вайны ўвесь кааператыва на рух на тэрыторыі Беларусі развіваўся ў межах гаспадарчай сістэмы Расійскай імперыі, падпарадкоўваўся яе заканадаўству і меў агульнарасійскі характар. Далучэнне Заходняй Беларусі да Польшчы, кааператыва на прынцыпы якой кардынальна адрозніваліся ад расійскіх, патрабавала ліквідацыі ранейшых структур і стварэння новых, ужо на нарматыўна-прававой базе польскага заканадаўства.

Няўстойлівае геапалітычнае становішча заходнебеларускіх зямель 1919 – 1920 гадоў наклала моцны адбітак на кааперацыю. Многія кааператывы не паспявалі рэагаваць на частыя змены ўлад. Паказальным у гэтым плане з’яўляецца даклад інструктара Віленскага саюза кааператываў (ВСК) аб стане кааператываў у Дзісенскім павеце напрыканцы 1919 года. На аснове прадстаўленых ім матэрыялаў можна вылучыць 5 груп мясцовых гаспадарчых таварыстваў паводле іх прававога становішча: 1) кааператывы, зарэгістраваныя губернатарам да 1914 года; 2) кааператывы, зарэгістраваныя акружнымі судамі часовага ўрада; 3) кааператывы, зарэгістраваныя саветамі народнай гаспадаркі пры бальшавіцкай уладзе; 4) кааператывы, якія падалі дакументы на рэгістрацыю ў польскія ўрадавыя ўстановы; 5) кааператывы, якія не мелі зарэгістраванага статута [10, л. 1 адв.]. Падобная сітуацыя назіралася і ў іншых заходнебеларускіх рэгіёнах.

Пасля захопу Віленшчыны войскамі польскага генерала Л. Жалігоўскага ў кастрычніку 1920 года на карце Усходняй Еўропы афіцыйна з’явілася новая дзяржава пад назвай “Сярэдняя Літва” з цэнтрам у Вільні, якая ўключала ў сябе Ашмянскі, Віленскі, Троцкі і Свянцянскі паветы. Самастойнага значэння гэтая ўтварэнне не мела, і фактычна яго “незалежнасць” служыла толькі шырмаю для прыкрыцця польскай улады над спрэчнымі з Літвой тэрыторыямі [11, с. 111]. Для беларускага кааператыва на руху гэтыя геапалітычныя змены азначалі чарговы пераход да новых умоў існавання.

Узнікненне Сярэдняй Літвы не прывяло да канчатковага вырашэння юрыдычных супярэчнасцей у кааператыўным руху. З пачатку 1921 года на тэрыторыі Віленшчыны паралельна функцыянавалі 2 заканадаўчыя акты: 1) распараджэнне № 255 польскага генеральнага камісара ўсходніх зямель аб таварыствах і саюзах; 2) польскі закон аб кааператывах ад 29 кастрычніка 1920 года.

Першы заканадаўчы акт распаўсюджваўся выключна на тэрыторыю Сярэдняй Літвы, дзе ў той час функцыянавала большасць беларускіх кааператываў. Характарызуючы яго, вядомы тагачасны кааператар С. Чыжэўскі пісаў, што ён у асноўным паўтараў палажэнні старога царскага закону* [13, с. 1]. Другі закон, нягледзячы на ўсе высілкі мясцовай польскай адміністрацыі, так і не быў канчаткова распаўсюджаны на беларускія кааператывы Віленшчыны да канца існавання Сярэдняй Літвы.

Да гэтага неабходна дадаць, што доўгі час не былі вырашаны праблемы з наяўнасцю розных форм статутаў спажывецкіх кааператываў. Так, на руках інструктараў ВСК знаходзіліся тры групы статутаў: 1) стары расійскі, які быў перакладзены на беларускую мову (найбольш папулярны на этнічнай беларускай тэрыторыі Віленшчыны ў 1919 – 1921 гг.); 2) “Ustawa Spółdzielczego Stowarzyszenia Spożywców” (найбольш папулярная сярод гарадскіх, у сваёй большасці не беларускіх кааператываў); 3) “Ustawa stowarzyszenia spożywców” (найменш папулярная) [10, л. 2 адв.].

Адным з цэнтральных пытанняў, разгледжаных на ўрадавай нарадзе дэпартаменту Сярэдняй Літвы 15 лістапада 1921 года, была менавіта праблема рэгламентацыі дзейнасці кааператываў. Выступаючы там інструктар па справах кааперацыі, сярод іншага, адзначыў нізкі ўзровень арганізацыі ў вясковых кааператывах. Яшчэ раней (у сакавіку 1921 г.) улады разаслалі анкету для кааператываў, мэтай якой было высвятленне арганізацыйнага і прававога становішча гаспадарчых арганізацый. Інструктар адзначыў, што вялікая частка кааператываў так і не прыслала вынікаў апытання [14, л. 51 адв.]. Але нават на аснове аналізу дадзеных, якія дайшлі да цэнтра, можна зрабіць выснову аб захаванні цэлага шэрага прававых прабелаў, прыкмет не валодання заканадаўчай базай і супярэчнасцей у дзейнасці вясковых спажывецкіх таварыстваў, перадусім беларускіх. Да ўваходжання Сярэдняй Літвы ў склад Польшчы гэтая праблема так і не была канчаткова вырашана. Ужо на гэтай нарадзе была падкрэслена неабходнасць як мага хутчэйшага распаўсюджвання на тэрыторыю Сярэдняй Літвы польскага кааператывага закона. У дакладзе кіраўніка аддзела таварыстваў дэпартаменту Унутраных спраў Ю. Ракоўскага сярод іншага гаварылася: “Што датычыцца кантролю над кааператывымі арганізацыямі, належыць распаўсюдзіць на тэрыторыю Сярэдняй Літвы закон аб кааператывах ад 29 кастрычніка 1920 года, у якім супрацоўніцтва ўрада з грамадствам зафіксавана ў прававых нормах” [14, л. 50.]. Але шырокае распаўсюджванне польскага закона на Віленшчыну адбылося толькі ў другой палове 1922 года.

На астатняй тэрыторыі Заходняй Беларусі закон ад 29 кастрычніка 1920 года набыў юрыдычную моц з 1 студзеня 1921 года. Яго распрацоўка пачалася яшчэ ў 1918 годзе. Пасля доўгіх спрэчак, правядзення разнастайных міністэрскіх нарадаў і канферэнцый закон быў прыняты. Дадзены заканадаўчы акт меў ліберальны і дэмакратычны характар. У ім падавалася вызначэнне кааператываў і фармуляваліся агульныя прынцыпы кааперацыі. Працэдура заснавання і рэгістрацыі кааператыва ў параўнанні, напрыклад, з заканадаўствам Расійскай імперыі была нескладанай. Для гэтага трэба было падаць у акружны суд статут кааператыва, дзе агаворваліся яго асноўныя арганізацыйныя прынцыпы і гаспадарчыя мэты. Пасля разгляду статута судом і дзяржаўнай кааператываўнай радай кааператыву на працягу 2 месяцаў рэгістраваўся і мог працаваць на легітымных пачатках. Закон дэталізаваў умовы членства ў кааператывах, рэгламентаваў правядзенне рэвізій і дзейнасць рэвізійных саюзаў. Таксама былі вызначаны органы кааператываў і акрэслены іх функцыі [3, с. 25 – 26; 15].

Асобная роля належала згаданай вышэй Кааператываўнай радзе. Яна была створана 14 снежня 1920 года пастановай Міністэрстваў фінансаў і юстыцыі Польшчы і выконвала функцыю своеасаблівага злучніка паміж урадам і кааперацыяй [5, с. 30]. Для беларускага кааператывага руху роля гэтай інстытуцыі была надзвычай высокай. Калі ў саюзных кааператывах канчатковыя гадавыя рэвізіі праводзіліся адпаведным рэвізійным саюзам, то ў незалежных кааператывах (большасць беларускіх гаспадарчых арганізацый належалі менавіта да гэтай групы) гэтая функцыя адводзілася радзе. Акрамя таго незалежныя (“дзікія”) кааператывы павінны былі: 1) штогод прысылаць справаздачы агульных сходаў і пасяджэнняў нагляднай рады; 2) плаціць грошы за правядзенне канчатковай рэвізіі (раз у два гады); 3) кожны год абвешчаць свой баланс у прэсе; 4) плаціць грошы за апрацоўку балансаў [16, л. 16].

У гістарычнай літаратуры звяртаецца ўвага на шэраг хібаў кааператывага закона. Як загана, падкрэсліваецца, напрыклад, тое, што закон не патрабаваў дазволу адміністрацыі для заснавання кааператыва (толькі акруговага суда). З цягам часу на практыцы выявіліся яшчэ некалькі дробных памылак, якія былі ў асноўным выпраўленыя папраўкай 1923 года. Аднак большасць кааператараў ацэньвалі закон (але не палітыку дзяржавы ў сферы кааперацыі) пазітыўна [3, с. 31].

Характэрна, што кансерватыўныя колы дзеячаў падкрэслівалі як хібы закона празмерны грамадскі радыкалізм і дэмакратызм [3, с. 31]. Менавіта яны ініцыявалі атакі на закон у прэсе. Асноўныя іх патра-

* Маецца на ўвазе “нормальный устав потребительских обществ” ад 1897 года. Паводле яго замацоўваўся канцэсійны (дазваляючы) парадак адкрыцця кааператыва, што павышала ролю мясцовай адміністрацыі ў кіраванні кааператывым рухам. У сваю чаргу гэта вяло да парушэння асноўных прынцыпаў кааперацыі (аўтаномнасці і самакіравання) [12, с. 1].

баванні можна звесці да наступных пунктаў: 1) павышэнне ролі дзяржавы ў кіраўніцтве; 2) ліквідацыя кааператыўнай рады; 3) няроўнасць галасоў для сяброў усіх кааператываў; 4) павышэнне ролі акруговых судаў у адносінах да кааперацыі. На базе гэтых прэтэнзій у 1925 годзе быў падрыхтаваны альтэрнатыўны праект закона аб кааперацыі [4, s. 56]. У рэшце рэшт на пачатку 1930-х гадоў нападкі з боку санацыйнага рэжыму і буйнога прыватнага капіталу прывялі да г. зв. навелізацыі кааператыўнага права.

Яшчэ адной важнай юрыдычнай задачай было стварэнне класіфікацыі кааператываў. У 1924 годзе Кааператыўная рада выпрацавала адпаведную схему (з нязначнымі папраўкамі захоўвалася да 1939 г.), якая потым пачала выкарыстоўвацца ў справаходстве. Паводле яе ўсе кааператывы на тэрыторыі Польшчы дзяліліся на 6 груп і 18 тыпаў:

Група I. Кааператывы спажывецкага тыпу. Тыпы: 1) спажывецкія таварыствы; 2) будаўнічыя кааператывы; 3) кааператывы ўзаемнай дапамогі.

Група II. Ашчадна-пазыковыя кааператывы (крэдытныя). Тыпы: 4) кааператыўныя банкі і касы; 5) сялянскія ашчадна-пазыковыя кааператывы; 6) працоўныя і ўрадавыя ашчадна-пазыковыя кааператывы; 7) іншыя ашчадна-пазыковыя кааператывы.

Група III. Кааператывы сялян. Тыпы: 8) агульныя кааператывы за купу і збыту; 9) спецыяльныя кааператывы за купу і збыту; 10) малочныя кааператывы; 11) іншыя перапрацоўчыя кааператывы; 11) дапаможныя кааператывы.

Група IV. Кааператывы рамеснікаў. Тыпы: 12) рамесніцкія кааператывы.

Група V. Кааператывы працоўнікоў. Тыпы: 13) вытворчыя кааператывы; 14) кааператывы працы.

Група VI. Іншыя кааператывы. Тыпы 15) прамысловыя кааператывы; 16) гандлёвыя кааператывы; 17) розныя кааператывы (спартыўныя, артыстычныя і інш.) [3, s. 24].

Дадзеная класіфікацыя выкарыстоўвалася ў статыстыцы кааператываў, а таксама пры аднясенні таго ці іншага кааператыва да рэвізійных саюзаў розных формаў дзейнасці.

Што датычыцца рэалізацыі кааператыўнага права на тэрыторыі Заходняй Беларусі, то тут яно мела свае спецыфічныя рысы. Мясцовая адміністрацыя імкнулася павысіць свой уплыў на кааперацыю, хаця паводле закона 1920 года гэты ўплыў фактычна нівіляваўся. Не маючы значных юрыдычных рычагоў ціску на кааперацыю, чыноўнікі кантралявалі кааператыўны рух з дапамогай сістэмы крэдыту. Яны падтрымлівалі “пажаданыя” і стрымлівалі развіццё “непажаданага” кааператываў нацыянальных меншасцяў, ці кааператываў, якія стваралі канкурэнцыю дзяржаўным арганізацыям. У 1925 годзе Палітычны камітэт Рады міністраў прыняў рашэнне аб выдзяленні крэдытаў толькі польскім ці этнічна мяшаным кааператывам, і гэта палітыка набыла афіцыйны характар [9, s. 94].

Напрыканцы 1920-х – пачатку 1930-х гадоў у сувязі з эканамічным крызісам праграма ўрадавай падтрымкі кааперацыі перажыла некаторыя змены, а памеры дзяржаўнай дапамогі значна скараціліся. Паводле справаздачы кааператыўнага інспектара Палескага ваяводства, акцэнт рабіўся на падтрымку толькі вытворчых кааператываў (малачарняў, алеярыяў, кааператываў, звязаных з народнымі промысламі – ткацтвам, бортніцтвам і г.д.) і сялянскіх кааператываў за купу і збыту. Функцыю крэдытных кааператываў мусілі выконваць гмінныя касы. Урад аказваў кааператывам матэрыяльную падтрымку толькі ў тых выпадках, калі ў пэўнай мясцовасці ў іх была вострая неабходнасць [17, л. 43 адв.]. Падобныя палажэнні былі змешчаны і ў запісы Міністэрства замежных спраў Польшчы, прысвечанай гаспадарчаму становішчу “крэсаў” у гады крызісу. Акрамя гэтага там падкрэслівалася неабходнасць недапушчэння стварэння цалкам беларускіх кааператываў, а толькі з удзелам прадстаўнікоў польскай нацыянальнасці [18, л. 23 – 24].

У 1934 годзе быў прыняты новы кааператыўны закон, згодна з якім уся тэрыторыя тагачаснай Польшчы была падзелена на акругі, дзе маглі дзейнічаць толькі буйныя рэвізійныя саюзы [19]. Для беларускіх кааператываў дадзенае палажэнне пакідала толькі два варыянты магчымай дзейнасці: 1) у межах польскіх рэвізійных саюзаў, што фактычна азначала інкарпарацыю ў польскую кааператыўную сістэму; 2) заставацца “дзікімі”, г. зн. не ўваходзіць у рэвізійныя саюзы і плаціць вялізныя падаткі. Таксама закон прадугледжваў павышэнне ролі мясцовай адміністрацыі пры рэгістрацыі кааператыва, якая з вялікай неахвотай дазваляла заснаваць беларускі кааператыв [19; 20, л. 3].

Пазней былі абмежаваны паўнамоцтвы Кааператыўнай рады. Яе новая роля і стаўленне да “дзікай” кааперацыі былі акрэслены на III канферэнцыі рэвізораў Кааператыўнай рады 2 – 3 верасня 1935 года. Адзін з кіраўнікоў рады Т. Клапоўскі паміж іншага адзначыў: “Рада больш не жадае быць сурэгатам рэвізійнага саюза для «дзікіх» кааператываў, таму ўся ўвага Бюро (*кіраўніцтва рады – А. Р.*) будзе скіравана на тое, каб весці развіцця кааператывы да ўступлення ў рэвізійныя саюзы, а неразвіцця кааператывы і псеўдакааператывы ліквідаваць” [21, л. 5].

Ад гэтага часу ў беларускія кааператывы, якія ў сваёй большасці не належалі да польскіх рэвізійных саюзаў, прыходзяць лісты з Міністэрства фінансаў з патрабаваннем у трохгадовы тэрмін уступіць у рэвізійны саюз пад пагрозай вываднення з рэстра і дэлегалізацыі [22, л. 8].

Такім чынам, у міжаваеннае дваццацігоддзе заканадаўчая база для дзейнасці беларускіх кааператываў у Польшчы неаднаразова змянялася. Напачатку 1920-х гадоў на тэрыторыі Заходняй Беларусі не было ўніфікаванага кааператыўнага права. Асноўная маса беларускіх арганізацый дзейнічала на тэрыторыі Сярэдняй Літвы, дзе не было выкрышталізаванага заканадаўства. Польскі закон аб кааператывах ад

29 кастрычніка 1920 года распаўсюдзіўся на гэтыя землі толькі ў 1922 – 1923 гады. Гэты заканадаўчы акт у цэлым насіў дэмакратычны і ліберальны характар. Аднак ён распаўсюджваўся на беларусаў праз мясцовую адміністрацыю, якая навешвала на ўсе беларускія, у тым ліку і гаспадарчыя, арганізацыі ярлыкi “нядобранадзейнасці” і “антыпольскасці”, што безумоўна не спрыяла паспяховаму развіццю кааператыўнага руху. Абноўлены пры санацыйным рэжыме закон аб кааператывах быў пазбаўлены ранейшых прынцыпаў дэмакратычнасці і адкрытасці, узмацняў кантроль дзяржавы над кааператыўнымі таварыствамі. Галоўным вынікам заканадаўчых змен для беларусаў стала немагчымасць існавання без прыналежнасці да якога-небудзь рэвізійнага саюза. А так як уласнага саюза ў беларускіх кааператараў не было, гэта азначала паступовую інкарпарацыю ў польскую кааператыўную сістэму.

ЛІТАРАТУРА

1. Wejdlich, K. Ruch spółdzielczy w Polsce w latach 1914 – 1926 / K. Wejdlich. – Kraków-Poznań: Wyd-wo SIN w Krakowie, 1927. – 316 s.
2. Dąbrowski, F. Spółdzielczość w Polsce / F. Dąbrowski // Kalendarz Spółdzielczy na rok 1927. – Warszawa: Druk T. Dobrzańskiego, 1927. – S. 112 – 116.
3. Rusiński, W. Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego (część II 1918 – 1939) / W. Rusiński. – Warszawa: Zakład wyd-w CZSR, 1980. – 355 s.
4. Kędziorek, F. Spółdzielczość w zarysie / F. Kędziorek. – Warszawa: Wyd. Spółdzielcze, 1988. – 157 s.
5. Chyra-Rolicz, Z. Z tradycji polskiej spółdzielczości II Rzeczypospolitej: idee, fakty, dokonania / Z. Chyra-Rolicz. – Warszawa: Polski Dom Wydawniczy “Ławica”, 1992. – 102 s.
6. Moklak J. The Ukrainian Cooperative Movement in the Second Polish Republic. A Contribution to the History of Economic Nationalism and National Minorities / J. Moklak // Cooperatives in ethnic conflicts; edited by Torsten Lorenz. – Berlin: BWL, 2006. – S. 307 – 342.
7. Вісіна, Т.М. Інкорпорація українських кооперативів Волині в систему польських ревізійних союзів. / Т.М. Вісіна // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. Історичні науки. – Луцьк: ред.-вид. відділ “Вежа” ВДУ, 2001. – № 11. – С. 54 – 60.
8. Gomółka, K. Białorusini w II Rzeczypospolitej / K. Gomółka. – Gdańsk: Politechnika Gdańska, 1992. – 179 s.
9. Gomółka, K. Białoruskie instytucje życia gospodarczego w II Rzeczypospolitej / K. Gomółka // Białoruskie Zeszyty Historyczne. – 1997. – Nr. 8. – S. 90 – 98.
10. Бібліятэка літоўскай акадэміі навук (адзел рукапісаў і старадрукаў). – Фонд 21. – Адз. зах. 74.
11. Пашкевіч, А. Выбары ў Віленскі сойм 1922 г. і адносіны да іх беларускай грамадскасці / А. Пашкевіч // Беларускі гістарычны агляд. – 2005. – Т. 12. – Сшыткі 1 – 2 (22 – 23). – С. 111 – 132.
12. Липич О.А. Нормативно-правовое регулирование потребительской кооперации в России в 1917 – 1920-х годах // Вестн. Читинского гос. ун-та. – 2009. – № 2 (53-9). – С. 79 – 82.
13. Чыжэўскі. Руйнаванне кааператываў / Чыжэўскі // Беларускі Звон. – 4 ліпеня 1922. – С. 1 – 2.
14. Літоўскі цэнтральны дзяржаўны архіў у Вільне. – Фонд 23. – Воп. 1. – Адз. зах. 77.
15. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 111. – Poz. 733. – Ustawa z dnia 29 października 1920 r. O spółdzielniach
16. Архіў новых актаў у Варшаве (АНА). – Фонд 213. Кааператыўная рада (КР). – Адз. зах. 18384.
17. Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці. – Фонд 1. – Воп. 9. – Спр. 46.
18. АНА. – Ф.9. Міністэрства ўнутраных спраў (дадатак). – Адз. зах. 1073.
19. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – № 38. – Poz. 342. – Ustawa z dnia 13 marca 1934 r. w sprawie zmiany ustawy o spółdzielniach. – S. 635 – 641.
20. Клімовіч, А. Да гісторыі беларускай коопэрацыі / А. Клімовіч // АР НАНБ. – Фонд 5 “Клімовіч Адольф Юстынавіч”. – Воп. 1. – Спр. 7.
21. АНА. – Фонд. 213. – КР. – Адз. зах. 74.
22. АНА. – Фонд. 213. – КР. – Адз. зах. 21782.

Паступіў 15.06.2012

THE SPECIFICITY OF REALISATION OF POLISH COOPERATIVE LEGISLATION ON TERRITORY OF WESTERN BELARUS (1920 – 1939)

A. RADZIUK

The main stages of formation and development of normative-legal base of cooperative activity in Poland during the interwar period are explored. The peculiarities of realisation and spreading of Polish cooperative law on territory of Western Belarus are considered. The author made a conclusion, that the Belarusian cooperative organisations (till 1934) experienced supplementary difficulties of law nature in their activities even under the influence of the democratic cooperative legislation. The cooperative standards are projected on the Belarusian cooperatives by the local authorities that in their turn considered them as political disliked organisations and created different obstacles on their development way.